

Ján Čipkár: Etika, právo a environment

Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, Košice, 2001, 182 stran

Miloš Večeňa*

Obsáhlá práce vědeckého pracovníka a pedagoga košické Právnické fakulty vznikala paralelně s řešením grantového úkolu „Právo na příznivé životní prostředí – základní lidské právo“ a byla výsledkem snahy formulovat koexistenci profesní a environmentální etiky s reflexí obecných morálních, mravních a etických problémů, které byly nastolené a řešené už v minulosti, a v nichž lze nalézt určitá východiska pro řešení současných environmentálně etických a právních otázek a problémů. Autor se předmětné problematice věnuje v dlouhodobém horizontu (práce „Profesijní etika právníka“ /1993, 1997/ a organizace vědeckého semináře v roce 2001 s redakcí výsledného sborníku „Právo na příznivé životní prostředí“ /2001/), což se přirozeně promítá do kvality práce. Právě etika, mravnost, humanismus, spravedlnost, úcta k životu a normálně fungující demokratický právní stát jsou Čipkárovi modelem pro dobrý život ve společnosti se zaměřením na člověka žijícího v ekologicky příznivém prostředí. Významnou roli proto musí sehrát etická a právní výchova, profesní etika a profesní výchova jednotlivých odborníků, a to nejen právníků, pracovníků veřejné správy či podnikatelů, ale vlastně každého člověka.

V první kapitole autor poskytuje stručný náčrt dějin etiky, od antických filozofů přes středověké myslitele až po současnou etickou teorii existencialismu, deontologické teorie a utilitaristickou etiku.

Navazující druhá kapitola se věnuje výstižnému vymezení pojmů etika, morálka, mravnost, étos a etologie a provádí typologizaci etiky do základních skupin, z nichž autor blíže charakterizuje deskriptivní etiku, preskriptivní etiku, metaetiku, komparativní etiku a aplikovanou etiku.

Ve třetí kapitole autor formuluje obecné otázky fundamentální etiky jako nauky o morálce vymezené

protikladností dobra a zla, morálce, s níž jsou spojeny normy chování člověka ve vztahu nejen k jiným lidem a k sobě, ale i vůči přírodě. Poukazuje na funkce morálky a její strukturu, a zejména si všímá základních pojmů a kategorií morálky. Zdůrazňuje hodnotově normativní aspekt morálky a etiky a výstižně formuluje základní morální a etické principy a zásady. Poukazuje zde na rozdíl mezi morální a právní odpovědností.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na pojem, předmět, strukturu a charakteristiku profesní etiky. S rozvojem kultury a dělby práce se projevuje stále zřetelněji tendence k jednostrannému profesionalismu redukovanému na souhrn profesionálních vědomostí a návyků. Skutečný profesionalismus ale musí zahrnovat i určité morální zásady, které umožňují ucelenou vyrovnanost osobnosti odborníka. Čipkár proto formuluje nezbytnost a poslání profesní etiky a dovádí tyto své úvahy v páté a šesté kapitole do konkrétní polohy postulováním profesní etiky právníka a ještě konkrétněji soudce. Uvádí v této souvislosti i konkrétní pozitivní právní kontext a připojuje v současnosti na Slovensku diskutovaný návrh zásad etického kodexu soudce. V sedmé kapitole pak navazuje etikou veřejné správy, která je z tohoto hlediska zvláště citlivou oblastí, neboť se vztahuje ke každodennímu chodu státního aparátu a jeho rozhodnutím, včetně takových nešvarů jako je úplatkářství. Všechny reformy veřejné správy se bez faktického naplnění etického kodexu, který autor přikládá v příloze, minou svým efektem.

Poslední osmá kapitola, představující téměř polovinu práce, se zabývá profesní a environmentálně právní kulturou v postmoderní společnosti. Postmoderní a ekologická výzva, to jsou pro Čipkára dvě stěžejní témata současnosti a blízké budoucnosti. Proto se nejprve velmi pečlivě věnuje charakteristice postmo-

* Doc. JUDr. et. PhDr. Miloš Večeňa, CSc., Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

dernity, postmodernismu, postmoderní situaci a postmoderní společnosti, která je i otevřenou společností a informační společností. Postmoderní společnost znamená ale i jinou distribuci odpovědnosti člověka směrem ke globální a planetární etické odpovědnosti. Etika a morálka nabývají v postmoderní situaci novou úlohu, mění se vzorce postmoderního života i charakteristiky státu a práva. Autor z tohoto zřetele načrtává místo profesní a právní kultury, jejíž součástí je i prosazování spravedlnosti, právní jistoty a zákonnosti a respektování obecně uznávaných právních zásad a principů. Právní kultura vyjadřuje kontinuitu právního myšlení včetně právně logických úvah. Postupně se formuje rovněž environmentálně právní vědomí, které není jen vyjádřením práva na příznivé životní prostředí, ale i ekologické odpovědnosti a potřeby ekospravedlnosti. Environmentálně právní vědomí představuje hraniční oblast, v níž se potkávají právo, etika, filozofie, ekologie, ale i sociologie, psychologie a estetika či praktická ekonomika a politika. Pro jeho formování je důležitá právní a environmentálně právní výchova, jejichž součástí je i formování profesní etiky. Profesní etika stanovuje povinnosti odborníka nejen vůči klientovi a veřejnosti, ale i vůči výkonu vlastní profese, a to i ve vztahu k životnímu prostředí. Etické kodexy, které se postupně v jednotlivých profesích implicitně nebo explicitně formulují, mohou přitom představovat výchovný, aspirační nebo regulační moment. To se plně týká i širší problematiky etiky podnikání.

Práce je shrnuta stručným závěrem o místě filozofa a filozofie (která je autorovým „domovským“ oborem) v dnešním světě a o smyslu potřeby reflexe etiky (zvláště právní etiky a environmentální či sociální etiky) jako praktické filozofie. Autor se zamýšlí nad otázkou, zda má dnešní obyčejný člověk nějaký užitek či požitek z filozofie, anebo jde o záležitost jen akademických intelektuálů. Pravá filozofie však nemůže být, jak dospívá Čipkár, jen řemeslnou profesí, neboť se orientuje na samotný proces činnosti a ne pouze na její výsledky. Obrací se proto na závěr na všechny s výzvou, která je i vyzněním celé jeho práce, v níž apeluje na kritické myšlení ve jménu zachování příznivých a důstojných životních podmínek pro život člověka a lidstva.

Autor ke své práci rovněž přikládá slovníček etických pojmů a široký okruh literatury k danému tématu.

Čipkárova práce poskytuje čtenáři přehledné a ucelené seznámení se s etickou problematikou, kterou autor dovádí od obecné filozofické polohy až ke konkrétním otázkám a problémům profesní a environmentální etiky a environmentálně právní kultury. Z tohoto pohledu lze práci považovat za velmi cenný přínos pro profesně etické, environmentálně etické a environmentálně právní uvažování nejen právníků a odborníků mnoha vědních oborů, ale i praktiků z oblasti veřejné správy a dalších správních činností, jakož i každého, kdo má odpovědný vztah k životu na této Zemi.